

УДК [94(477.8):323.269.6]«1490/1492»

О. Балух,*кандидат історичних наук, асистент кафедри історії України
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича*

ПОВСТАННЯ 1490–1492 РР. НА ТЕРИТОРІЇ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ ТА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ: НОВЕ БАЧЕННЯ

У статті на основі аналізу нових джерел і монографічної літератури висвітлено причини, хід та наслідки повстання 1490–1492 рр. на території Північної Буковини та Східної Галичини, а також молдавсько-польські відносини, що стосувалися буковинського краю.

Ключові слова: Північна Буковина, Молдавія, Східна Галичина, повстання, Муха, А. Барула, Стефан III, Ян Ольбрахт, Казимир IV, Польща.

ВОССТАНИЕ 1490–1492 ГГ. НА ТЕРРИТОРИИ СЕВЕРНОЙ БУКОВИНЫ И ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЧИНЫ: НОВОЕ ВИДЕНИЕ

В статье на основе анализа новых источников и монографической литературы отражена причина, ход и последствия восстания, 1490–1492 гг. на территории Северной Буковины и Восточной Галичины, а также молдавско-польские отношения, которые касались буковинского края.

Ключевые слова: Северная Буковина, Молдавия, Восточная Галичина, восстание, Муха, А. Барула, Стефан III, Ян Ольбрахт, Казимир IV, Польша.

REBELLION 1490–1492 YEARS IN THE TERRITORY OF NORTHERN BUKOVINA AND EASTERN GALICIA: NEW VISION

On the basis of analysis of the new sources and modern monographic literature the causes, course and consequences of the rebellion 1490–1492 years in North Bukovina and Eastern Galicia and the Moldovan-Polish relations, dealing with Bukovina province.

Keywords: Northern Bukovina, Moldavia, Eastern Galicia, rebellion, Muha, A.Barula, Stephen III, Jan Olbracht, Casimir IV, Poland.

У зв'язку з проголошенням незалежності України великого значення і актуальності набувають дослідження історичного минулого різних частин українських земель, зокрема Буковини та Галичини.

Окрім того, через розташування на перехресті важливих торговельних шляхів, а також на кордонах різних держав регіон неодноразово ставав ареною жорстоких війн, великих битв і повстань, зокрема, у 1490 – 1492 рр. на території Північної Буковини та Східної Галичини, у яких брали участь численні військові сили, зокрема, і населення буковинських земель.

Мета нашої розвідки полягає у комплексному висвітленні, на основі аналізу нових джерел і сучасної монографічної літератури, повстання 1490 – 1492 рр. на території Північної Буковини та Східної Галичини.

Даний період історії Буковини є маловивчений. Крім статей або окремих розділів колективних монографій загального характеру з історії України, Молдавії, Туреччини, Польщі, Румунії, спеціальної праці, яка в комплексі охоплювала б усі аспекти даної проблеми, практично немає. Частково ці питання розглядали: Грабовецький В. [9–10], Мохов М. [17–18], Масан О. [12, 15], Огуй О. [19], Котляр М. [14], Чаманська І. [23], Сперальський З. [21] та ін.

У результаті відновлення угорського сюзеренітету (березень 1489 р.) Молдавія повернулася до антигеллонської коаліції. Проте уже навесні 1490 р. ситуація на сході Європи різко змінюється у зв'язку зі смертю короля Угорщини – Матяша Корвіна. У боротьбу за угорський трон вступили сини польського короля Казимира IV – чеський король Владислав (Уласло) II та Ян Ольбрахт, а також Максиміліан Габсбург. Тобто вся їхня увага і військова сила були спрямовані на Угорщину [20, с. 94].

На початку 1490 р. Ян Ольбрахт направив посольство до Стефана III з проханням про військову і матеріальну підтримку Польщі у боротьбі за угорський престол. Проте Молдавія підтримала іншого претендента на корону – Владислава II [8, с. 39]. Скориставшись втручанням польських військ у цю боротьбу, Стефан III спробував захопити Покуття [22, с. 83]. Узгодивши свої дії з Московією, як своєю союзницею, в межах дії антигеллонської коаліції, користуючись зайнятістю Литви у війні з Московією, порозумівшись з кримським ханом Менглі-Гіреєм, а також переслідуючи власні плани суверенності та повернення «дідівщини», господар Молдавії взимку 1489–1490 рр. направляє молдавське військо у польські володіння на Покутті, коли військо Яна Ольбрахта перебувало на шляху до Угорщини. Ці землі були сплюндровані і захоплені міста Снятин, Коломию і Галич [8, с. 39; 19, с. 20–21; 23, с. 187, 193]. Зрештою, цей напад не дав бажаного успіху – захопити все Покуття не вдалося, однак існує думка, що

Стефан III зумів утримати низку сіл, розташованих по правому березі р. Черемош – від Руського Довгопілля до Вашківців [12, с. 112]. Хоча деякі дослідники і джерела вказують, що дана подія могла відбутися у 1488 р. [3, с. 45; 15, с. 59; 23, с. 158].

Такі дії молдавського господаря викликали супротив поляків. Не виключено також, що загостренням польсько-молдавських військово-політичних відносин скористався подільський магнат Теодорік Бучацький, який у 1490 р. напав на Хотинську волость і захопив однойменну фортецю, бажаючи усунути від влади Стефана III після смерті угорського короля М. Корвіна у Відні. Воєвода змушений був вести відчайдушні військові операції проти намірів поляків заволодіти буковинськими землями Молдавії [19, с. 21]. Однак ці дані не підтверджені жодними джерелами.

Отже, військова експедиція молдавського господаря у 1490 р. на Покутті завадила спробі Яна Ольбрахта силою захопити угорський престол, а також негативно позначилася на жителях прикордонних з Польщею молдавських волостей [21, с. 48].

У цій складній зовнішньополітичній ситуації, як молдавське боярство, так і сам господар Стефан III вирішили направити гнів народних мас проти сусідньої Польщі. Зокрема, народ звинувачував польського короля у тому, що він не виконав узятих на себе зобов'язань і не захистив Молдавію від турецької агресії. Тому серед місцевого населення поширилася думка, що данину турецькому султану потрібно сплачувати за рахунок здобичі, захопленої у сусідніх польських землях, тобто в Східній Галичині та на Поділлі [7, с. 33]. Отже, воєводі Стефану III прийшлося вести відчайдушну боротьбу проти польських намірів загарбати північномолдавські землі, а вдалим контрходом господаря була організація повстання Мухи на Прикарпатті у 1490–1492 рр.

Влітку 1490 р. господарю Молдавії стало відомо, що Ян Ольбрахт на чолі численного війська рушив походом на Угорщину з метою силою захопити угорський престол [7, с. 33]. Тому вже у липні-серпні цього ж року, скориставшись відсутністю королевича Яна Ольбрахта, відбувається військовий виступ селян на Покутті. Ця подія трактується як селянське повстання на Прикарпатті під проводом Мухи, зокрема дослідженню цієї проблеми приділив значну увагу В. Грабовецький [10]. Буковинський історик О. Масан переконливо довів, що «документальні та нарративні джерела початку 90-х років XV ст. дозволяють дійти однозначного висновку, що рух ініціював молдавський господар Стефан III» [15, с. 59]. Ці події також згадані і в Молдавсько-німецькому літописі: «Послав воєвода Стефан одного боярина в Землю русинів

і він зайняв її аж до Галича» [3, с. 45, 53]. Отже, це був спланований військовий похід на Покуття, який розпочався влітку 1490 р.

Очолив військовий похід на Покуття – Муха. В. Грабовецький зазначає, що він – «виходець із середовища українських селян» [9, с. 76], тобто селянського походження. О. Масан також вказує на українське походження Мухи, додаючи, що це був «досвідчений воїн» [7, с. 33]. Про те, що Муха був «чоловік до зброї та бою завзятий», – вказує і А. Жуковський [11, с. 61]. Польський хроніст Мартин Бельський писав що «Муха, бандит якийсь волошин, простий селянин, зібрав був люд із Волощини й Русі, таких же, як і сам» [10, с. 121]. Перемишльський єпископ Ян із Торговиська був одним із перших літописців, хто зафіксував повідомлення про Муху у своєму літописі під 1491 р.: «Якийсь Муха із Молдавії протягом недовгого часу зібрав близько 9 тисяч сільських людей і вторгся на Русь» [10, с. 112].

Можна припустити, що людина, яка очолила 10-тисячне військо, що діяло в районі Прикарпаття і Північної Буковини, була родом із цього району. Вона добре знала місцевість, побут і звичаї народу, його заповітні думи і надії [14, с. 168].

У повстанні брало участь селянство (у переважній більшості), не виключено, що до цього війська входили селяни з Чернівецької і Хотинської волостей [15, с. 59]. Точне місце зосередження повстанців, на жаль, визначити неможливо, через те, що в жодних відомих джерелах відомостей про це не виявлено. На противагу Н.Мохову, В. Грабовецький вважав, що вихідним пунктом повстанської армії могло бути гірське покутсько-буковинське прикордоння [10, с. 82; 18, с. 37]. Отже, військовий похід міг розпочатися саме з буковинських земель, оскільки це були території, сусідні з Покуттям.

Селянська армія, за різними даними, складала близько 9–10 тис. осіб [5, с. 291; 11, с. 61]. Про хорошу її організацію свідчить наступне: польський король Казимир IV Ягеллончик у 1491 р. писав молдавському послу, що «із Молдавії прийшли вмілі, вправні у військовій справі загони і несподівано вдерлися в маєтки його світлості» [2, с. 67]. Можна допустити, що певний час Муха займався підготовкою свого війська, прагнув надати стихійним діям окремих загонів елементів організованості, інакше важко пояснити слова короля Польщі. Очевидно, що ці загони були піші, хоч не виключена можливість, що частина з них просувалася на конях, яких вони забирали у панських маєтках [10, с. 81]. Також відомо, що до них приєдналася частина української православної шляхти, зокрема Березовські із гірського села Березова на Коломийщині та ін. [8, с. 79].

Першим великим містом, яке здобули загони Мухи, був Снятин, розташований над р. Прут на кордоні Галичини і Буковини, де перехрещувалися важливі торговельні шляхи. У другій половині XV ст., зокрема у 80-х роках, у Снятині був побудований королівський замок, де зосередилася влада Снятинського староства. Він був настільки важливий для покутської шляхти, що неодноразово його ремонтом займалися правителі Галицької землі. Наприкінці XV ст. це вже була значна фортеця з великим королівським замком. Поповнивши загони, Муха здобув і міську фортецю [10, с. 83–85]. Другим важливим містом, яке захопили повстанці була Коломия, що в XIII – XV ст. стала відомим ремісничим і торговельним центром. Вона була свого роду столицею Покуття і Гуцульщини. У XIII ст. в місті був збудований замок, який до середини XV ст. був головною фортифікаційною спорудою та опорою шляхти на Покутті. Населення Коломиї й околиці підтримали повстанську армію Мухи та посприяли у здобутті міста. Коломийщина стала другою великою територією, охопленою повстанням [10, с. 85–86].

Після здобуття Коломиї селянська армія рушила на столицю Галицької землі – місто Галич. Первісний фортифікаційний осередок старовинного Галича на Крилоській горі почав занепадати, натомість у 1367 р. почалося будівництво королівського замку на горі над Дністром, як резиденції влади старости. У цьому ж році місто отримало магдебурзьке право. У XV ст. Галич з навколишніми селами був королівським маєтком, яким управляли магнати-старости. Місто залишалося великим торговельним осередком, де частково відбувалися ярмарки, торги. Тут був розташований головний порт на Дністрі. Міщани і селяни староства радо зустріли загони Мухи, поповнили їх і всіляко допомагали їм. Незабаром і Галицька фортеця була здобута [10, с. 86–89].

Захопивши Галич, селянські загони Мухи рухалися далі, перейшли Дністер і попрямували на Рогатин. Це місто вже у XV ст. відоме як міцна фортеця і власність магнатської родини де Ходеча. Однак їм не вдалося здобути місто, а лише наблизилися до нього. Здобувши великі міста-фортеці Снятин, Коломию, Галич та багато інших міст, містечок і сіл, повстання поширилося по всьому Прикарпаттю, а також завадило полякам напасти з тилу [10, с. 89].

Польський король Казимир IV у листі звертався із повідомленням до молдавського посла про те, що повстанське військо «здійснило напад на деякі укріплення числом чотири чи п'ять, якими оволодівши, перебили там усіх, кого знайшли, а інших обезглавили. І ті ж укрі-

плення, і багато майна нашого спалили вогнем і здійснили багато інших жорстокостей, а також убивств, як купців – місцевих уродженців, так і інших наших підданих. Ми точно інформовані, що вони із собою захопили різну здобич: коней, людей, велику і малу худобу» [10, с. 111]. Секретар верховного магістра Тевтонського ордену Л. Накер також вказував на те, що в ході повстання під керівництвом Мухи край був настільки спустошений, що «великі пани, які раніше на сотні рахували свою худобу, тепер так збідніли, що змушені були жебракувати» [10, с. 117]. По суті, мова йшла про фактичне знищення влади польської шляхти на величезній території Прикарпаття. Грізний розмах повстання – не вигадка польських і німецьких хроністів. Такі були реалії того часу. І сутність подій, які відбувалися тоді, добре розуміли урядові кола Варшави [14, с. 171].

Король Польщі Казимир IV, наляканий масштабами цього походу, намагався якнайшвидше придушити його. Задля цього він наказав поспішно організувати загальне ополчення шляхти Руського (Галицького) воєводства, яке очолив Микола Ходецький, галицький староста [10, с. 91]. Зосередившись поблизу міста Бібрки на Львівщині, польсько-шляхетські війська у середині вересня 1490 р. вирушили проти загонів Мухи. З джерел важко з'ясувати точне місце головної битви, проте відомо, що поляки «розгромили його військо біля Рогатина» [3, с. 53]. Частина здобичі все ж була відправлена на Буковину [7, с. 33], очевидно до Стефана III. У битві під Рогатином загинули близько 1600 осіб. Під час відступу багато людей втопилися у Дністрі [7, с. 33]. Ватажок повстанців – Муха зумів утекти, тобто залишився живим. Потім «той самий боярин (Муха. – О.Б.) втік до Білгорода», де був схоплений за наказом господаря Стефана III і доставлений до Сучави. Відсидівши там цілий рік полоненим, він знову був направлений Стефаном III у «Землю русинів» і захопив її аж до Галича [3, с. 45, 53]. Однак його було підступно спіймано у якомусь селі біля Коломиї і доставлено до Кракова, а звідти – до Пьотркова, де він визнав перед королівською радою, що діяв за наказом молдавського воєводи. Там він і помер але невідомо, коли і при яких обставинах [10, с. 96–97]. Хроніст О. Гваньїні також зазначає, що Муха «здох у в'язниці» [1, с. 347].

Наведені повідомлення зайвий раз свідчать, що господар Молдавії мав безпосереднє відношення до збройної боротьби на Прикарпатті. Очевидно, що мотивом для цього були бойові дії Максиміліана Габсбурга проти Ягеллонів у ході боротьби за угорський престол. Стефан III, підтримуючи Максиміліана, прагнув відволікти Яна Ольбрахта і Казимира IV від угорських справ шляхом збройного вторгнення в

Покуття й одночасного поширення чуток, боцімто це сам турецький султан напав на Польщу.

Зокрема, документи вказують на те, що до складу військових загонів Мухи входили й турки. Зокрема, «а Снятин обложив турецький султан з усіма силами своїми, і пушками, під'юджений самим воєводою знищити все, що стоїть на шляху, щоб підкорити своєму пануванню» [4, с. 368–369]. Навіть з цього уривку можна здогадатися про те, що ініціював цей похід Стефан III. Л. Наккер також вказував на те, що Муха «за допомогою турків спустошував рік у рік найродючіші польські краї – Поділля і Русь, – забираючи тут стільки, скільки йому було треба, щоб заплатити данину» [10, с. 117].

Однак частині селян вдалося врятуватися втечею і відійти назад до польсько-молдавського прикордоння, можливо, у Чернівецьку чи Хотинську волості. Навесні 1491 р. селянський рух відновився, озброєні загони знову почали нападати на польські володіння. Літописець Ян з Торговиська так описує ці події: «У 1491 році якийсь розбійник з Волощини (Молдавії – О.Б.) на ім'я Андрій, на прізвище Барула, підбурюваний Стефаном, господарем Молдавії, з'явився до турецького султана Баязида. Він брехав, що є родичем польського короля Казимира і жалівся, начебто Казимир силою держить його володіння. Андрій просив у Турка допомоги, пропонуючи себе у підданство, якщо той поверне йому володіння. Турок погодився на це і послав кілька тисяч людей на Русь, або Поділля» [6, с. 239–240]. Однак уже 25 листопада 1491 р. селянські військові загони Барули були розбиті шляхетським військом Миколи Бучацького [13, с. 12]. Проте повідомлення Яна з Торговиська – це надумана версія, тому її треба сприймати критично. Ця версія, мабуть, побутувала тоді в шляхетських колах, її метою було насторожити поляків перед небезпекою турків. Деякі дослідники припускали, що під іменем Андрія Барули ховався Муха [17, с. 23; 21, с. 48]. Слушну думку висловив український історик Д. Мишко, що скоріше за все А. Барула був активним помічником Мухи, брав участь у його поході 1490 р. та керував окремим військовим загonom селян [16, с. 272]. Існує версія, що після розгрому Мухи під Рогатином наступник Мухи А. Барула відступив на Буковину, уникаючи переслідування коронних шляхетських військ, і тут зумів організувати нові військові загони. Не можна також з певністю стверджувати, що Андрій Барула заручився підтримкою турків [10, с. 98], бо населення зневажало своїх споконвічних гнобителів турків і татар.

Про те, як Андрій Барула закінчив свої дні, довідуємося з літопису: «В неділю він був в одному селі біля Коломиї, коли поляки напали на

нього та схопили його разом із п'ятьма соратниками. Тоді ж доставили в Коц його великого обозного на ім'я Ребдже, воєначальника, і відсекли йому голову, а боярина з іншими скинули живими [зі стін] замку Коц» [3, с. 53]. Зокрема, перевидавець цього літопису до слова «Коц» зробили примітку: «возможно чтение Косин». Зазначені вище події по-своєму інтерпретував С. Комарницький: «Люди пана Михайла Бучацького захопили його з шістьма поплічниками. Його відвезли в Хотин до начальника міста на ім'я Невде, який відрубав йому голову, а всіх його прихильників наказав скинути живими зі стін Хотинського замку» [13, с. 12].

Зваживши всі за і проти, чернівецький дослідник О. Масан відзначає, що версія про «буковинські ліси» та страту повстанців у Хотині належить до домислів. Він вважає, що А. Барула, як і Муха, не мав потреби ховатися і збирати селянське військо у лісах Буковини, відповідно, розправа над ним і його людьми не могла відбутися у Хотині. Очевидно, це сталося у якомусь польському замку [15, с. 60]. Можливо, страта відбулася у Кам'янці [7, с. 33].

Щодо подій 1491 р. Г. Гонца відзначає: «У 1491 р. в рамках антигеллонської коаліції Стефан III знов здійснив похід на Покуття, однак на цей раз з метою відновлення втрат державної скарбниці Молдавії внаслідок сплати данини Османській імперії». Далі він пише: «У 1491 р. Покуття не було захоплене молдавськими військами, проте цей похід став причиною нових молдавсько-польських конфліктів кінця XV – початку XVI ст.» [8, с. 40], що безумовно відповідає дійсності.

Влітку 1492 р., по смерті короля Польщі Казимира IV, що сталася 7 червня, господар Молдавії Стефан III направив військові загопи на чолі з його сином Олександром знову на Покуття. Вони, спустошивши коломиїські землі, здійснили напад і на Поділля [23, с. 164; 24, с. 43].

Таким чином, збройний виступ під проводом Мухи та його соратників з огляду на міжнародні взаємини Молдавії та Польщі у 90-х рр. XV ст., соціальний склад і військово-організаційну підготовку мав форму чітко спланованої воєнної акції, скориставшись результатами якої Стефан III хотів розв'язати важливі для своєї країни зовнішньополітичні завдання.

Отже, Молдавський господар, звинувачуючи Польщу у ненаданні допомоги у боротьбі з Туреччиною, зібрав селянське військо, яке влітку 1490 р. спустошило Галичину, у 1491 р. зайняло все Покуття, проте обидва рази зазнавало поразки і відступало на Буковину; у 1492 р. здійснювало окремі напади з буковинських земель. Події 1490–1492 рр. стали приводом до організації походу польського вій-

ська проти Молдавії у 1497 р., що принесли на північні володіння Молдавії (Буковину) розруху, пограбування, вбивства великої кількості людей.

Список використаних джерел:

1. Гваньїні О. Хроніка Європейської Сарматії / Олександр Гваньїні / [упорядкув. та перекл. з пол. о. Ю. Мицик]. – 2-е вид., доопрац. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2009. – 1006 с.
2. Исторические связи народов СССР и Румынии в XV – начале XVIII в.: Документы и материалы: в 3 т. – М.: Наука, 1965. – Т.1. – 364 с.
3. Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. / [сост. Ф.А. Грекул., отв. ред. В.И. Буганов]. – М.: Наука, 1976. – 156 с.
4. Codex epistolaris sacculi decimi quinti / [Collectus opera Anatolii Lewicki]. – Krakov, 1894. – Т. 3. – S. 368–369.
5. Sprawy wołoskie za Jagiellonow: Akta i listy / [Wyd. A. Jabłonowski]. – Warszawa, 1878. – 163 s.
6. Rocznik Jana z Targowiska 1386 – 1491 / [Wyd. Emil Kalitowski]. Monumenta Poloniae Historica. Pomniki dziejowe Polski. Wydane nakladem Akademii Umiejętności w Krakowie. – Lwów, 1878. – S. 239–240.
7. Буковина: історичний нарис / [відп. ред. В.М. Ботушанський]. – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. – 416 с.
8. Гонца Г.В. Молдавия и османская агрессия в последней четверти XV – первой трети XVI в. / Г. Гонца. – Кишинев: Штиинца, 1984. – 150 с.
9. Грабовецький В. Історія Коломиї з найдавніших часів до початку XX ст. / В. Грабовецький. – Коломия: Вік, 1996. – Ч.1. – 175 с.
10. Грабовецький В. Селянське повстання на Прикарпатті під проводом Мухи 1490 – 1492 рр. / В. Грабовецький. – Львів: Вища школа, 1979. – 349 с.
11. Жуковский А. Історія Буковини / Аркадій Жуковский. – Чернівці: Час, 1991. – Ч.1: до 1774 р. – 120 с. – (перевидання).
12. Карпо В.Л. Роль хотинського і чернівецького старост у польсько-молдавському прикордонному співробітництві (друга половина XV – перша половина XVI ст.) / В. Карпо, О. Масан // Питання історії України: 36 наук. статей. – Чернівці, 2002. – Т.5. – С. 111–117.
13. Комарницький С. Цитадель на Дністрі (3 історії Хотина та Хотинської фортеці) / С. Комарницький. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – 87 с.
14. Котляр М. Селянин із Покуття (Муха) / М. Котляр // Історія в життєписах. – К.: Час, 1994. – С. 168–174.
15. Масан О. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. / Олександр Масан // Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (з давніх часів до середини XX ст.): [Кол. моногр.; В.М. Ботушанський, С.М. Гакман, Ю.І. Макар та ін.; за заг. ред. В.М. Ботушанського]. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 9–168.

16. Мишко Д.І. Соціально-економічні умови формування української народності / Д. Мишко. – К., 1965. – 292 с.
17. Мохов Н.А. Восстание украинских и молдавских крестьян под руководством Мухи в 1490 – 1491 гг. / Н. Мохов // Известия Молдавского филиала АН СССР. – 1958. – № 3 – 4. – С. 33–51.
18. Мохов Н.А. Очерки истории молдавско-русско-украинских связей (с древнейших времен до начала XIX в.) / Н. Мохов. – Кишинев: Штиинца, 1961. – 214 с.
19. Огуй О.Д. Історія обігу грошових одиниць та їх найменування на Буковині. Молдавський період. – Ч.2: 1475-1585. / О.Д. Огуй. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 304 с.
20. Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Западной Европы в XV – XVI вв.: Главные тенденции политических взаимоотношений. – М.: Наука, 1984. – 302 с.
21. Сперальский З. Молдавские авантюры / З. Сперальский / Пер. с польск. и примеч. Н. Малютиной-Конколь. – Бэлць: б.и., 2001. – 192 с.
22. Ciobanu V. Țările române și Polonia. Secolele XIV – XVI / Veniamin Ciobanu. – București: Editura Academiei RSR, 1985. – 224 p.
23. Czamańska I. Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku / I.Czamańska. – Poznań: Państw. Wyd. Naukowe. UAM, 1996. – 369 s.
24. Papee F. Jan Olbracht / F.Papee. – Wyd. 2-ie. – Kraków: Universitas, 1999. – 243 s.